

ושמחת בחגך - הרבנית נועה לאו

"ושמחת בחגך... והיית אך שמח" (דברים טז, יד - טו). חג הסוכות מאופיין במצוות השמחה. כיצד ניתן לצוות על רגש? בגלל קושי זה תרגמו חז"ל את השמחה לחובות מעשיים. בזמן שבית המקדש היה קיים - קוימה המצווה על ידי הבאת קרבן שלמים (נוסף על קרבן החגיגה), ולאחר החורבן הומרה מצוות השמחה לשתיית יין לגברים ולקניית בגדים יקרים לחג לנשים (פסחים קט ע"א).

במסכת קידושין (לד ע"ב) אומר אביי: אישה - בעלה משמחה. נראה שפסיקתו נובעת מכך שזו מצוות עשה שהזמן גרמא ולכן האישה פטורה ממנה. רש"י מפרש שאין חובת השמחה תלויה בה אלא היא מוטלת על בעלה שישמחנה. פירוש זה נשען על קריאת המילה "ושמחת" בניקוד שונה: "ושימחת" - חיוב השמחה אינו מוטל על האישה באופן פעיל, אלא רק דרך בעלה. רבינו תם בתוספות שם מוסיף שהאישה אינה מחויבת להביא שלמי שמחה בעצמה, אלא רק לאכול ממה שמביא בעלה.

בהלכות יום טוב מפרט הרמב"ם כיצד מקיימים בימינו את המצוה (פרק ו, הלכות יז - יח):

...יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין...

אולם עדיין נשארות השאלות פתוחות: האם רק אישה נשואה חייבת במצוה ויכולה לקיים אותה, בזכות בעלה? האם השמחה בחג אינה מצוה אישית המוטלת על כל אדם באשר הוא אדם? ושוב - האם בדברים חומריים כתכשיטים, בשר ויין אכן מושגת שמחת הלב?

המאירי כותב במפורש: אף אישה שאין לה בעל חייבת בשמחה. הרב שטרנבוך (מועדים וזמנים, סימן קי"ב) מחדד את הדברים:

בעיקר מצות שמחת יום טוב, נראה שיש בזה תרי גדרים: חדא להיות שמח בלבבו וטוב לב, וזה גם בלי עשית שום מעשה. ועוד נצטוינו במצות שמחה לעשות פעולות שיגרמו לשמח את לב האדם, והיינו במאכל ובמשתה ובכל דבר המשמחו, וגמרא מפורשת במועד קטן (ט ע"א) שאין שמחה בלי אכילה ושתיה.

ונראה שנשים שפטורות משמחה, ורק בעלה משמחה עימו, לאביי בקידושין, וכן הוא דעת הראב"ד להלכה, הפטור הוא רק מחובת המצוה לאכול שלמי שמחה ואכילת בשר ושתית יין, אבל בחלק הזה של השמחה שהוא שמחת הלב, גם נשים חייבות. ואף דהווי מצות עשה שהזמן גרמא, נראה דהאי פטור הוא רק במצוות שיש בהן מעשה אבל במצוות התלויות בלב, גם בזמן גרמא נשים חייבות.

הרב שטרנבוך (רב בשוויץ במאה שעברה) פוטר את הנשים מהחוב המעשי, אך מכליל גם אותן ב"שמחת הלב". אבל כאן חוזרת השאלה הראשונה למקומה - איך נוצרת שמחת הלב? קשה לצוות על הלב לשמוח באופן מלאכותי! נראה שאין מנוס מעבודה פנימית על השמחה, לנסות להתכוונן לכך, ולהכריע להסתכל על המציאות בעיניים שמחות וטובות.

אבל בסופו של דבר, כדאי לחזור ולזכור ששמחה אינה אמיתית אם היא נשארת בגבולות ה"אני". שמחה אמיתית היא שמחה של נתינה ושל הארת פנים לסביבתך. כפי שמדגיש הרמב"ם: אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר (הושע ט') זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר (מלאכי ב') זריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

בוגרות יקרות, מאחלת לכן שתזכו לשמוח ולשמח את כל סביבתך, ותחוו חג מלא בשמחת הלב, הנובעת מעמקי הנפש. מחכה לראותכן בבית המדרש שלנו - לביקור ללימוד ולטעינת מצברים.